

УДК: 81'1 (063)

ББК: 81.2

Ц–22

A kötet célja, hogy a *Nyelvi és kulturális sokszínűség Közép-Kelet-Európában: értékek és kihívások* című nemzetközi interdiszciplináris konferencián elhangzott előadások közzétételével közelebb vigye az olvasót ahhoz a valósághoz, amely Közép-Kelet-Európa nyelvi és kulturális sokszínűségét jellemzi, s megpróbálja bemutatni e környezet értékvilágát, azokat a mindennapi kihívásokat, amelyekkel az itt élőknek mindennap szembe kell nézniük.

Az előadások anyagait két kötetben adjuk közre, ez a második a történelem- és társadalomtudományok, az oktatásmódszertan és az irodalomtudomány tárgykörébe tartozó közleményeket tartalmazza.

A kiadvány megjelentetését
a II. RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁTALJAI MAGYAR FŐISKOLA
és
a MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
támogatta.

Lektorálták

Bátyi Szilvia, Beregszászi Anikó, Brenzovics Marianna, Cs. Jónás Erzsébet, Csata Zsombor, Csatáry György, Csernicskó István, Fábíán Gyöngyi, Ferenc Viktória, Forgács Balázs, Gazdag Vilmos, Göncz Lajos, H. Tóth István, Hires-László Kornélia, Huszti Ilona, Keresztény István, Komonyi Éva, Kontráné Hegybíró Edit, Lebovics Viktória, Marosi István, Molnár D. István, Molnár Ferenc, Nagy Enikő, Péntek János, Punykó Mária, Reho Anna, Séra Magdolna, Tóth Péter, Vári Fábíán László, Vígh Szabó Melinda, Zoltán András, Кордонцев Олександр, Мушкетик Леся, Чонка Тетяна

ISBN 978-617-7132-50-8

© A szerzők
© A szerkesztők

A MAGYAR MINT ANYANYELV TANTÁRGY TARTALMA A KÁRPÁTALJAI MAGYAR KÖZÉPISKOLÁKBAN AZ UKRAJNAI ÉS MAGYARORSZÁGI ÉRETTSÉGI RENDSZER TÜKRÉBEN

BEREGSZÁSZI ANIKÓ

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

Bevezető gondolatok

Több lényeges összetevője van annak, hogy egy közösségben egy nyelv hosszú távon meg- és fenn tudjon maradni (vö. Cserniczkó szerk. 2010), de mind közül a legfontosabb az adott nyelv eredményes használata minél több színterén a valós életnek. Éppen ezért bír fokozott felelősséggel az iskolai anyanyelvoktatás mind többségi, mind kisebbségi helyzetben, s ezt a kárpátaljai magyar iskolai oktatás sem hagyhatja figyelmen kívül, amikor a magyarról mint anyanyelvről közöl ismereteket.

A kárpátaljai magyar közösség még a 2000-es évek legelején megfogalmazta legfontosabb nyelvtervezési céljait, melyek az identitás, az anyanyelvi és az anyanyelvű kultúra hosszú távú megőrzésére vonatkoznak (Beregszászi–Cserniczkó–Orosz 2001, Beregszászi 2002, Cserniczkó szerk. 2003). Ezen célok megvalósítása megkívánja, hogy a kárpátaljai magyar közösség anyanyelv-domináns kétnyelvűként, és egy idegen nyelv tudásával felvértezve tagozódjon a társadalomba (Beregszászi–Cserniczkó–Orosz 2001, Beregszászi 2002). A nyelvi célok elérésének egyik legfontosabb terepe pedig az oktatástervezés, a magyar iskolahálózat, a kárpátaljai magyar iskolákban folyó anyanyelvi nevelés tartalma, céljai és módszerei (bővebben lásd Beregszászi 2012).

A kárpátaljai magyar iskolák esetében fontos oktatástervezési lépés annak az anyanyelv oktatására vonatkozó, 2005 óta folyamatban lévő módszertani szemléletváltásnak, tantárgy-pedagógiai reformnak a megvalósítása, mely a közösség jelenlegi igényeinek és nyelvi céljainak megfelelően, a kárpátaljai magyar közösség nyelvállapotát feltáró tudományos alapkutatásokra támaszkodva kívánja új alapokra helyezni az oktatást (bővebben lásd Beregszászi 2014a, 2014b, 2012). A reform kivitelezésének egyik fontos feltétele pedig a tudományos ismeretek (a kárpátaljai magyar közösségről, annak nyelvhasználatáról a rendelkezésünkre álló ismereteké is!) beépítése az oktatás tartalmába új tantervek, tankönyvek és módszertani segédletek segítségével, illetve a pedagógusképzés és pedagógus-továbbképzés rendszerének és tartalmának átgondolása által.

Az elmúlt tíz évben fontos lépések történtek ezen az úton. A 2005-ben megjelent, 12 osztályos oktatási rendszerre összeállított Magyar nyelv tanterv (Kótyuk szerk. 2005) mérföldkő a kárpátaljai magyar anyanyelvi nevelésben a tekintetben, hogy a korábbi tantervek egynormájúsága és felcserélő szemlélete helyett kodifikálja a hozzáadó (additív) szemléletet (vö. Beregszászi 2009, 2011a). Teljesen megújult 2005-től a középiskolai osztályok tananyagának tartalma. Korábban ezeken az évfolyamokon lényegében az általános iskolai osztályokban tanult grammatikai ismeretek sokadik újramondása történt, a legtöbbször hivatalos tankönyvek nélkül, magyarországi vagy általános iskolai tankönyveket újramondva. A 2005-ös tanterv a középiskolai osztályok tananyagát a grammatika helyett stilisztikai, szociolingvisztikai és retorikai ismeretekkel töltötte

meg, valamint a kárpátaljai magyar anyanyelvi nevelés történetében először megjelennek a tananyagban a kárpátaljai magyar nyelvhasználat jellemzői is. A 2005-ös tantervet évfolyamonként vezették be, minden tanévben egy évfolyamot haladva, így a középiskolai osztályokban a tanterv 2010-től érvényes.

A kárpátaljai magyar középiskolai oktatás és a magyar nyelv érettségi

A középiskolai osztályok tananyagának megváltozása, megújulása azért is fontos, mert ezzel nemcsak a kárpátaljai magyar közösség valós nyelvhasználati helyzetének és igényeinek irányába mozdult el az oktatás, hanem azért is, mert hosszú évtizedek óta először látszott csökkenni a magyarországi középiskolák tananyaga és érettségi követelményrendszere, illetve a kárpátaljai magyar középiskolák tananyaga és érettségi követelményrendszere közötti különbség.

A kárpátaljai magyar iskolákban a II. és III. fokozat végén, vagyis az általános iskola (9. osztály) és a középiskola végén (11. osztály) tesznek a tanulók a tanév végén záróvizsgát anyanyelvből. Ez a 9. osztályban tollbamondás, a 11.-ben tartalomírás formájában történik. A vizsgák érdemjegyei bekerülnek az év végi bizonyítványba. A jelenlegi ukrainai oktatási struktúrában (2008 óta) a felsőoktatásba való bekerülés feltétele emelt szintű érettségi vizsgák tétele a független tesztközpontokban az egyes választott szakoknak megfelelően kijelölt tárgyakból. Ukrán nyelvből és irodalomból az emelt szintű érettségi vizsga kötelező minden felsőoktatásba jelentkező számára, minden szakra. A kárpátaljai magyar iskolák végzősei emelt szintű érettségi vizsgát magyar nyelvből (sem mint anyanyelvből, sem mint idegen nyelvből) és irodalomból a jelenlegi (2014–2015-ös) tanévvél bezárólag NEM tehettek. A magyar iskolákban érettségizőknek is kötelező ukrán nyelvből és irodalomból emelt szintű érettségit tenniük, és ez az érettségi semmiben nem különbözik az ukrán tannyelvű iskolákba járó tanulók emelt szintű ukrán érettségijétől. Ezzel az a (magyar oktatási szakemberek és érdekvédelmi szervezetek által más sokszor szóvá tett és megoldást sürgető) társadalmi probléma, hogy elvileg egyenlő feltételek mellett, egyforma értékelés mentén versenyez egymással az emelt szintű érettségien az az ukrán iskolába járó diák, aki anyanyelveként, és az a magyar iskolába járó diák, aki másodnyelveként (vagy idegen nyelvként) tanulta az ukránt, ráadásul nem is azonos óraszámú és követelményrendszer mentén (Csernicskó 2012).

Ez a folyamat 2008 óta negatívan befolyásolja a magyar iskolákban érettségizők továbbtanulási lehetőségeit, valamint sokat ártott a magyar tannyelvű iskola presztízisének, sok szülő a majdani továbbtanulási szándék okán eleve többségi tannyelvű iskolát választ gyermekének, vagy az anyanyelvű iskola után a magyarországi továbbtanulást választják (erről a problémakörrel részletesebben lásd: Csernicskó 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014).

Amikor a tanulmány alapját képező előadás elhangzott 2015 tavaszán Beregszászban, akkor az érettségit illetően éppen a magyar nyelv javára látszott elmozdulni a helyzet az ukrainai oktatáspolitikában. A magyar érdekvédelmi szervezetek, a KMPSZ és a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola évek óta sürgeti a probléma rendezését. 2015. január 29-én látott napvilágot az a 64. sz. kijeji miniszteri rendelet, melynek értelmében a 2015–2016-os tanévtől magyar nyelvből is lehet emelt szintű érettségi vizsgát tenni, melynek követelményrendszere is kidolgozásra került. A vizsga követelményeinek tervezete az általános iskolai osztályok tananyaga mellett a megújult középiskolai tananyag tartalmát is figyelembe véve készült, illetve lényegében kompatibilis volt a magyarországi érettségi követelményrendszerrel is magyar nyelvből. A 2015 márciusa óta eltelt pár hónapban azonban újra rossz irányt vett az ukrainai oktatáspolitiká, az

ígéretek és rendeletek ellenére a 2015–2016-os tanévben SEM kerül majd sor a magyar nyelv független érettségi bevezetésére¹, így hiába készült el a követelményrendszer tervezete, hiába hirdetett a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola érettségire felkészítő tanfolyamot is magyar nyelvből², mindez, így a tervezetnek a további elemzése is, az ukrán oktatáspolitikai aktuális széljárásának függvényében sajnos okafogyottá vált.

Jelen pillanatban a kárpátaljai magyar középiskolákban van egy megújult, az elképzelések szerint a nyelvhasználat szempontjából hasznos ismeretekre építő, a kárpátaljai magyar beszélőközösség jellemzőit szem előtt tartó tananyag, de ennek továbbra sincs kimenete: a független tesztközpontokban magyar nyelvből érettségizni továbbra sem lehet, így az ukrainai felsőoktatásba való bekerülésnél sincs ezeknek az ismereteknek semmi haszna. Csak abban reménykedhetünk, hogy legalább az életben, a valós nyelvhasználati színtereken hasznosítható és hasznosul az iskolában megszerzett anyanyelvi tudás. No és persze akkor, ha a kárpátaljai magyar fiatalok magyarországi felsőoktatási intézményben szeretnék folytatni tanulmányaikat, és ehhez Magyarországon tesznek magyar nyelv és irodalom emelt szintű érettségit.

A tananyag tartalma a kárpátaljai magyar középiskolákban anyanyelvből

A tantervről

A középiskolai osztályokra vonatkozó jelenleg érvényes Magyar nyelv tanterv, mint azóta minden tanévben, a 2010-es összevont tanterv (Beregszászi és mtsai szerk. 2010) alapján készül a Kárpátaljai Megyei Pedagógus-továbbképző Intézetben. 2010-ben ezt a tantervet egy munkacsoport állította össze a 2005-ös Magyar nyelv tanterv alapján, a csoportban kutatók (Beregszászi Anikó és Csernicskó István), gyakorló iskolai magyartanár (Hantik-Riskó Márta) és a Pedagógus-továbbképző Intézet munkatársa (Braun Éva) dolgozott együtt. A 2010-es összevont tanterv megszületését az indokolta, hogy Ukrajna egy váratlan oktatáspolitikai döntéssel a 12 évfolyamosról visszatért a 11 évfolyamos oktatásra (mielőtt még egyetlen 12. évfolyam is érettségizhetett volna), így három középiskolai osztály tananyagát két osztály (10. és 11.) tananyagává kellett összevonni.

A tankönyvekről

Az 1990-es években nem készültek a középiskolai osztályok számára magyar nyelvből tankönyvek Kárpátalján, az iskolákban különböző magyarországi tankönyveket, azok egyes részleteit használták, vagy az általános iskolai tankönyvek vonatkozó fejezeteit tanították újra, így például semmivel nem jutottak előrébb a tanulók a stílusztika tárgykörében sem 10. osztályban, mint az általános iskola végére (Beregszászi–Csernicskó 1996).

A 2005-ös tanterv alapján készült a 10. osztály számára írt Magyar nyelv tankönyv (Beregszászi 2010), illetve a 2010-es összevont tanterv alapján a 11. osztályos Magyar nyelv tankönyv (Beregszászi 2011b).

Olyan témakörök jelentek meg a középiskolai osztályok tananyagában, amelyek – amellet, hogy előzmény nélküliek a régióban – módot adnak arra, hogy a közösség nyelvhasználatáról, nyelvi helyzetéről rendelkezésünkre álló tudományos eredmények végre megjelenjenek az oktatásban. Olyan tartalmi egységek kerültek a tantervbe és a tankönyvekbe, mint például:

¹ Lásd Ukrajna Oktatási és Tudományos Minisztériuma 2015. július 3-án kiadott № 6/6-20. számú rendeletét. http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/47375/.

² Lásd a hirdetményt a főiskola honlapján: <http://www.kmf.uz.ua/hun114/index.php/fiskolai-hirek/2109-felhivas.html>.

- a szituatív (beszédhelyzethez igazodó) nyelvhasználat;
- a nyelv és a nyelvváltozatok fogalma;
- a nyelv változékonysága és viszonylagos állandósága;
- a nyelvváltozatok virtuális egyenlősége és aktuális egyenlőtlensége;
- a nyelvi alapú diszkrimináció és a nyelvi tolerancia.

Beépültek az oktatás tartalmába a helyi magyar nyelvváltozatok jellemző sajátosságairól (nyelvjárási jellemzők, a nyelvi kontaktusok hatásai: kölcsönzés, kódváltás, pragmatikai sajátosságok), a magyar nyelv más változataihoz viszonyított hasonlóságairól és különbségeiről szóló ismeretek.

Ezen a ponton érdemes kitekintenünk egy pillanatra a magyarországi érettségi követelményrendszerre magyar nyelvből, összehasonlítva azt a kárpátaljai magyar iskolák tananyagával. Az emelt szintű magyar nyelv szóbeli érettségihez Magyarországon összesen 20 téma van megadva 8 témakörbe csoportosítva. Ezek mindegyike megtalálható már a kárpátaljai magyar iskolák tananyagában is, jórészt a két középiskolai osztályos tankönyv tárgyalja ezeket:

- 15 téma a tartalmilag megújult középiskolai tananyagban jelenik meg (pl. a nyelv mint jelrendszer, a nyelvi tervezés, az emberi kommunikációs és a tömegkommunikáció sajátosságai, a magyar nyelv területi nyelvváltozatai és a norma, stilisztikai ismeretek (különös tekintettel a hivatalos stílusra, valamint a képszerűség és az alakzatok), retorikai ismeretek),

- 5 téma pedig az általános iskolai osztályokban: grammatikai és szövegnyelvi ismeretek.

A tanterv a 2014–2015-ös tanévben

A kurrens tanterv a 2010-es tantervet alapul véve szintén a Csernicskó–Beregszászi–Braun–Hnatik–Riskó munkacsoport neve alatt szerepel az ukrán oktatási minisztérium honlapján, évszám nélkül, értelemszerűen a 2014–2015-ös tanévre vonatkozóan.³ A valószínűleg azonban 2010 óta csak a Pedagógus-továbbképző Intézet munkatársai dolgoztak, módosítottak a tanterven, minden tanév előtt minimálisan szerkesztve azt. Ez a „szerkesztés” a legtöbb esetben nem használt, hanem ártott a tanterv eredeti szemléletének és elképzelésének, néhány elemében visszalépést jelent a nyelvművelő szemlélet és a céltalan grammatikaoktatás felé.

Az eredeti tanterv következetesen nyelvtanításról és nem nyelvtan-tanításról beszél, az additív szemléletet igyekszik követni. A Bevezetőben megfogalmazza: *„célja, hogy a magyar nyelv tanításának hagyományaira épülő, korszerű anyanyelvi műveltséget adjon. Kiemelt hangsúlyt kap a szóbeli és az írásbeli kommunikációs készség fejlesztése. A program alkalmas a gyakorlatcentrikus anyanyelvi tudás és beszédkultúra kialakítására. (...) Meghatározó a nyelvhasználati szempontok érvényesítése a fogalmi ismeretek tanításában, a nyelvi elemek kommunikációs szerepének a bemutatása”*. Az anyanyelvtanítás feladatait megfogalmazva fontosnak tartja kiemelni, hogy:

- „a tanterv tananyaga nyelvhasználat-központú és szövegnyelvi szemléletű;
- a magyar nyelvi ismeretek mellett kiemelt szerepet szán a diákok kommunikációs képzségének, a szövegértés és a szövegalkotás fejlesztésének.
- *„Az anyanyelvi oktatás tananyagát a nyelvtudomány újabb eredményeire épülő korszerű ismeretek adják.”*

Kiemeli a tanterv bevezetője a szituatív nyelvhasználat kialakításának fontosságát, mint legfontosabb oktatási-nevelési célt:

³ http://old.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/692/educational_programs/1349869542/.

„Az iskola feladata felkészíteni a diákokat a magánéleti és a közéleti szerepek betöltésére. A diákoknak megfelelő általános műveltséget kell szereztetniük, mivel különböző ismeretek elsajátítása eszköz a tanulók értelmi, önálló ismeretszerzési és kommunikációs képességeinek kialakításához, fejlesztéséhez. A nevelés elsősorban a képességek és készségek fejlesztésére irányul.”

Szerepel a tantervben a kárpátaljai magyar nyelvváltozatok, illetve azok nyelvhasználati jellemzőinek témaköre is. A tanterv egyik legfontosabb hozadéka, hogy a kárpátaljai magyar nyelvi valóságot figyelembe véve igyekeznek hasznosítható tudást közvetíteni a középiskolai anyanyelvoktatás során. A tantervben megjelennek a következő témakörök:

- Névhasználati és megszólítási szokások a kárpátaljai magyar nyelvben (10. osztály).
- A kétnyelvűség hatásainak megjelenése a kárpátaljai magyar beszélt nyelvben a társalgás során (10. osztály).
- A magyarországi magyar és a kárpátaljai magyar közéleti írásbeliség (hivatali nyelvhasználat) különbségei (10. osztály).
- A helyi magyar nyelvváltozatok jellemző sajátosságai (nyelvjárási jellemzők, a nyelvi kontaktusok hatása: kölcsönzés, kódváltás, gyakorisági eltérések, pragmatikai sajátosságok); a magyar nyelv más változataihoz viszonyított azonosságok és különbségek (11. osztály).
- A helyi nyelvváltozatok szerepe az azonosságtudatban (11. osztály).

Most pedig szemléltessük egy példával, hogyan módosult a tanterv eredeti elképzelése a jóhiszemű hozzá nem értés következményeként!

A 11. osztály tantervében (2005-ben és 2010-ben is) szerepel a Nyelvművelés témaköre. A tanterv készítői a nyelvművelés kifejezést a hagyománynak és az állami tantervírási elvárásoknak megfelelően használni kényszerültek, de eredeti elképzelésükben igyekeztek új megvilágításba helyezni és új tartalommal megtölteni azt, a felcserélő nézőpont helyett a hozzáadott szemléletet, illetve a nyelv társadalmi beágyazottságát figyelembe véve, a nyelvművelést a nyelvtervezés folyamatának részeként értelmezték. A tantervben a következők találhatók:

„A nyelvművelés mint alkalmazott nyelvészeti tudományág. A nyelvművelés mint a nyelvi tervezés mint tudatos folyamat része.

A nyelvi tervezés fogalma, ágai (helyzettervezés, állapottervezés, oktatástervezés), azok szerepe egy közösség életében.

A nyelvművelés célja, feladatai (magára a nyelvre, illetve a nyelvhasználóra vonatkozóan), tartalma és módszerei.

Az anyanyelvi nevelés. A beszédkultúra, a beszédművelés és a beszédkészség-fejlesztés. Szerepük a személyiségfejlesztésben.

A nyelvi norma és a nyelvhelyesség fogalma. Nyelvszokás és nyelvi norma. A nyelvi norma és a nyelvváltozatok.”

Aztán a 2010 óta eltelt időszakban a jóhiszemű hozzá nem értés „kicsit” módosította a fenti elképzelést. Bekerült a Nyelvművelés témakörbe két, véleményem szerint felesleges altéma: egy hagyományos nyelvhelyességi kérdéseket tartalmazó, illetve egy grammatikai ismereteket tárgyaló, amelyek szakszerűtlenül vannak elkészítve, és nem illeszkednek a tananyaghoz, vagyis teljesen feleslegesek. Például:

„Nyelvművelés és szóképzéstan, jelentéstan: A szó mint nyelvi jel. Jel, fogalom és jeltárgy viszonya. A fogalomalkotás. A szó fogalmi jelentése. Egy- és többjelentésű szavak. Alap- és mellékjelentés. Rokoni értelmű (szinonim) szavak és szólások, ezek nyelvi szerepe. Lexikai és nyelvi szinonimák (burgonya – krumpli, tavasz – kikelet).”

A témák sem a tananyag tartalmához, sem egymáshoz nem illeszkednek szervesen, főlegesen bontják meg a tanterv egységét és szemléletét, és „pazarolnak el” nyolc (3 és 5 tanóra van előírva) a két témakörre) anyanyelvi órát.

A grammatikai ismereteket tartalmazó témakör még ennél is érthetlenebb, a tanterv eredeti elképzeléséhez sehogyan sem illeszkedő logika mentén lett „összeválogatva”, a hagyományos, előíró nyelvművelés eszköztárából Nyelvművelés és nyelvtan címen. A témakör például a következő témákat ajánlja:

A szófajok. A szenvedő ige használata. A körülírt szenvedő szerkezet (meg van fátyva, ki van állítva) helyessége vagy helytelensége.

A főnévi többes szám használatának korlátozottsága a magyar nyelvben.

A -só, -ső képzős mellékevek fokozása.

Az udvariassági személynévmások.

Az ő, őke névmás nem személyre vonatkoztatott használata.

Az aki, ami, amely névmások helyes használata. A vonatkozó névmások rövidebb és teljesebb alakjai.

A számnévi kérdő névmások helyes használata (hány?, mennyi?)

Az -e módosítószók helyes használata.

Kötőszók a mondat elején. A rokon értelmű kötőszók egymás melletti használata (de azonban, noha bolott).

Alaktan. A névszói tőtipusok toldalékolásában mutakozó jelentéskülönbségek (tűdő – tűdeje).

Egyes földrajzi nevek tóváltozatai az -i képző előtt.

Változó tövek összetételei utótagként (szavak – névszók, kötőszók, tavon – Sóstón stb.)

A nem egyeztető birtokos szerkezet (az ő házuk).

Az enyémek, övéké típusú jeles alakok mellőzése.

A -ként és a -stul, -stül viszonyrag.

Mondattan. Az alany és az állítmány egyeztetésének a szabályai. A helységnevek határozóragos alakjai (a kül- és behviszonyragok használata).

A jelzett szó száma a számnévi jelző után.

Mivel magam is egyik elgondolója és megalkotója voltam annak a 2010-es tantervnek, amely azóta ezeket a „módosításokat” elszenvedte, fontosnak tartom elmondani, hogy a kárpátaljai magyar iskolák számára készülő magyar nyelv tantervek tartalma oktatástervezési kérdés, ami túlmutat egy hivatal mindennapi feladatkörén, mert hosszú távon befolyásolja a kárpátaljai magyar közösség jövőjét, a nemzetrés megmaradását. Ezért fontos lenne, hogy felelős, hozzáértő tudósokat, kutatókat és gyakorló pedagógusokat tömörítő munkacsoportok dolgozzák ki az egyes tanterveket (a valóságban is, nem csak névleg!), nem pedig állami hivatalok hivatalnokai ad hoc módon változásokat eszközölve és ezzel sebeket ejtve a kárpátaljai magyar anyanyelvi nevelés reformján.

Irodalom

Beregszászi Anikó 2002. *Magyar nyelvi tervezés Kárpátalján. Célok, problémák, feladatok.*

Doktori értekezés, Budapest: ELTE.

Beregszászi Anikó 2009. Anyanyelv-oktatás hozzáadó (additív) szemléletben: a magyar nyelv tanterv kínálta lehetőségek. In: Karmacs Zoltán – Márku Anita szerk.

Nyelv, identitás és anyanyelvi nevelés a XXI. században. Ungvár: PoliPrint, 20–25.

Beregszászi Anikó 2010. *Magyar nyelv 10. osztály.* Csernyivci: Bukrek.

Beregszászi Anikó 2011a. A kárpátaljai magyar anyanyelvi oktatás ideológiai és tantárgypedagógiai szemléletváltásáról. *Modern Nyelvoktatás* 1: 32–44.

Beregszászi Anikó 2011b. *Magyar nyelv 11. osztály.* Csernyivci: Bukrek.

- Beregszászi Anikó 2012. *A lehetetlen lehetni. Tantárgy-pedagógiai útmutató és feladatgyűjtemény az anyanyelv oktatásához a kárpátaljai magyar iskolák 5–9. osztályában*. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Beregszászi Anikó 2014a. „Anyanyelvünk peremén” is otthon: a kárpátaljai magyar anyanyelvi nevelés helyzete és céljai. In: Beregszászi Anikó – Hires-László Kornélia szerk. *Meszelt falakon túl. Születésnapki köszöntő kötet Kótyuk István tiszteletére*. Beregszász: II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Filológiai Tanszék, Magyar Tanszéki Csoport–Hodinka Antal Intézet, 11–24.
- Beregszászi Anikó 2014b. Új témák, változó szemlélet. Az anyanyelvi nevelés új iránya a kárpátaljai magyar középiskolákban. *Anyanyelv-pedagógia* 2014/1. szám.
- Beregszászi Anikó – Csernicskó István 1996. A magyar nyelv változatai és stílusrétegei a kárpátaljai magyar nyelvtankönyvekben. In: Csernicskó István – Váradi Tamás szerk. *Kisebbségi magyar iskolai nyelvhasználat*. Budapest: Tinta Könyvkiadó és Kiadványszerkesztő Bt., 29–38.
- Beregszászi Anikó – Csernicskó István – Orosz Ildikó. 2001. *Nyelv, oktatás, politika*. Ungvár: PoliPrint.
- Beregszászi Anikó – Csernicskó István – Braun Éva – Hnatik-Riskó Márta szerk. 2010. *Magyar nyelv 10–11. osztály. Tanterv a magyar tannyelvű általános középiskolák számára*. Kijev.
- Csernicskó István 2009. Az ukrán oktatáspolitikai a nyelvi asszimiláció szolgálatában. *Korunk* 2009/február, 33–40.
- Csernicskó István 2010. Az államnyelv oktatásának nyelv- és oktatáspolitikai helyzete Kárpátalján. In: Kozmács István – Vancóné Kremmer Ildikó szerk. *Közös jövőnk a nyelv I. Tudomány az oktatásért – Oktatás a tudományért*. Nyitra: Konstantin Filozófus Egyetem, Közép-európai Tanulmányok Kara, 57–69.
- Csernicskó István 2011. The linguistic aspects of the Ukrainian educational policy. *ESUKA–JEFUL* 2–1: 75–91.
- Csernicskó István 2012. *Megtanulunk-e ukránul? A kárpátaljai magyarok és az ukrán nyelv*. Ungvár: PoliPrint.
- Csernicskó István 2013. *Államok, nyelvek, államnyelvek. Nyelvpolitika a mai Kárpátalja területén (1867–2010)*. Budapest: Gondolat Kiadó.
- Csernicskó István 2014. Magyar nyelvű oktatás Kárpátalján: kihívások, perspektívák. In: Beregszászi Anikó – Hires-László Kornélia szerk. *Meszelt falakon túl. Születésnapki köszöntő kötet Kótyuk István tiszteletére*. Beregszász: II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Magyar Filológiai Tanszék Magyar Tanszéki Csoport–Hodinka Antal Intézet, 33–67.
- Csernicskó István szerk. 2003. *A mi szavunk járása. Bevezetés a kárpátaljai magyar nyelvhasználatba*. Beregszász: Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola.
- Csernicskó István szerk. 2010. *Nyelvek, emberek, helyzetek. A magyar, ukrán és orosz nyelv használata a kárpátaljai magyar közösségben*. Ungvár: PoliPrint.
- Kótyuk István szerk. 2005. *Magyar nyelv 5–12. osztály. Tanterv a magyar tannyelvű iskolák számára*. Csernyivci: Bukrek.

Content and system requirements of the Hungarian language as a subject in Hungarian and the Transcarpathian Hungarian secondary schools

I wish to examine Hungarian language as a mother tongue subject and its requirements in Transcarpathian Hungarian secondary schools and in Hungarian education system as well, comparing the two processes and particularly highlighting the output of the graduation requirement system.